

de vroegste industriegebieden, deel 3:

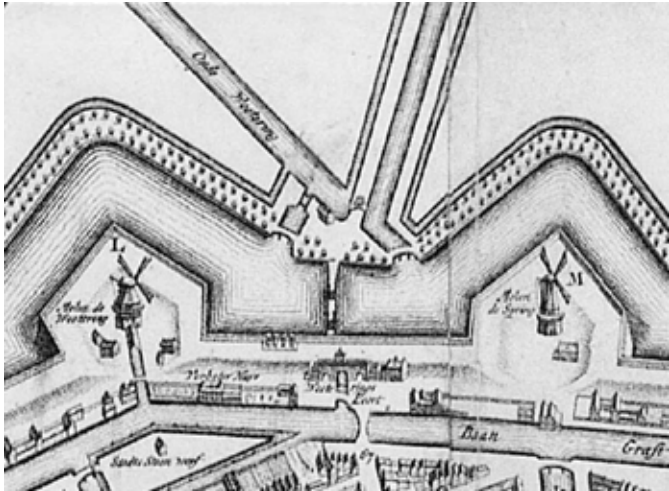
Mennonietensloot

Op 10 oktober 1668 bepaalden thesaurieren ordinaris dat tegenover de Weteringpoort vanaf de Buitensingel een sloot gegraven zou worden tot aan de gemeentegrens met Nieuwer-Amstel, parallel aan het Groenhovenspad in de polder. Aan die sloot konden molens gebouwd worden, wat resulteerde in drie korenmolens en vier houtzaagmolens: ten zuiden van de sloot de Geelvink, de Oranjeboom, de Swaan, alle drie bestaande

korenmolens uit de ruimte die de Vierde Uitleg ging uitmaken en die aan de Mennonietensloot opnieuw opgebouwd werden. Dan de houtzaagmolens, allen gebouwd in 1670: de Jonge Vischer als laatste ten zuiden van de sloot en ten noorden de paltrokken de Witte Os, de Blauwe Calkoen en 't Aalsmeerder Wapen. De Oranjeboom had eerder op bolwerk Rijssenhoofd gestaan. De sloot werd op stadspeil aangelegd, dat wil zeggen,

de waterstand zou gelijk komen met die van de Singelgracht, zodat een sluis achterwege kon blijven. Dat werd bereikt door de sloot te omringen door hoge kaden die alle contact met polderwater uitsloten. De uitmonding van de sloot in de Singelgracht grensde bijna bij de sluiscolk van de Boerenwetering (zie kaartje p.4). Er tussenin stond tot 1924 het Polderhuis,

Omslag: Mennonietensloot zoals gezien door P.G. Westenberg, ±1815
Pag.2: Mennonietensloot zoals gezien door E. Alexander Hilverdink, ±1876
Boven: Detail uit de kaart van Gerred de Broen van 1737. Boven de Weteringpoort een waterkering, daarboven het Polderhuis. Naar links omhoog de Boerenwetering, naar rechts de Mennonietensloot met gelijknamig pad, waarover de overhaal aangelegd was.
Rechts: Mennonietensloot met de Oranjeboom, de Houthandel en de Jonge Visscher. De foto moet derhalve van vóór 1873 zijn.

de vergaderplaats van de poldermeesters van de Binnendijkse Buitenvelderse polder en tegelijk uitspanning. Onduidelijk is of de overhaal tussen Boerenwetering en Mennonietensloot toevallig daar is ontstaan doordat beide waterwegen zo dicht naast elkaar eindigden of dat het geheel bewust zo uitgelegd is. Die overhaal werd wel de angel in het vlees van de mole-

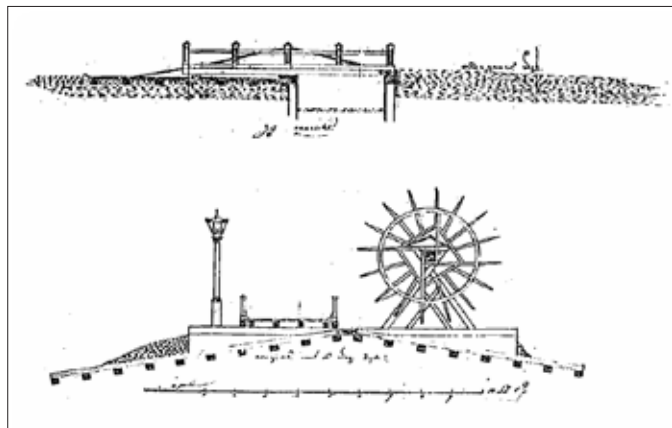
naars, want zó populair (half tarief t.o.v. de sluis) dat hij 's morgens en 's avonds urenlang het Mennonietenpad blokkeerde, de enige verbinding tussen molens en Buitensingel. De molenaars lobbyden voor verbetering van het plankier over de helling, bijvoorbeeld verbreding van het bovenste vlakke deel van de helling of een wip-, kwakel-, klap- of rolbrug. De laatste kwam er (zie ontwerptekening PW hieronder), maar niet eerder dan 1869 toen er van de zeven molens nog maar drie over waren. Tot die tijd werden de zakken meel met de hand van de ene kar op de andere geladen, wat 's winters bij een gladde helling een gevaarlijke klus werd. Een der molenaars, Gritters Doublet, liet een pont tussen zijn molen en de schans varen om zijn waren in de stad te krijgen. Het werd de molenaars duidelijk dat de snelle verwerking van het grote aantal groenteschuitjes (40 á 60 per dag heen en weer) en

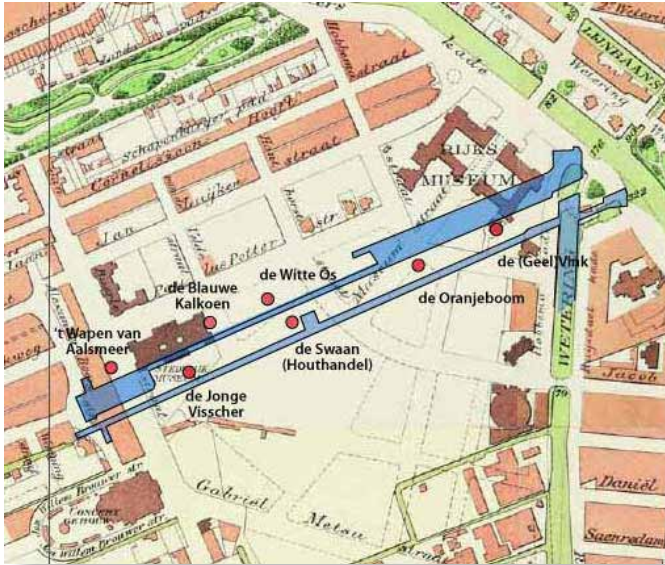

mestpramen (30 á 80 alleen terug als ze leeg waren) bij de vroedschap de voorkeur genoot boven de aan- en afvoerweg voor de molens. Dat maakte dat na een calamiteit zoals het afbranden van een molen deze niet meer herbouwd werd. Op

Boven: Het Wapen van Aalsmeer was de laatste in de rij van drie paltrok-molens die in 1670 op de westelijke oever van de Mennonietensloot gebouwd werden.

Links: De rolbrug over de helling van de overhaal. De tekening uit 1869 is van Publieke Werken.

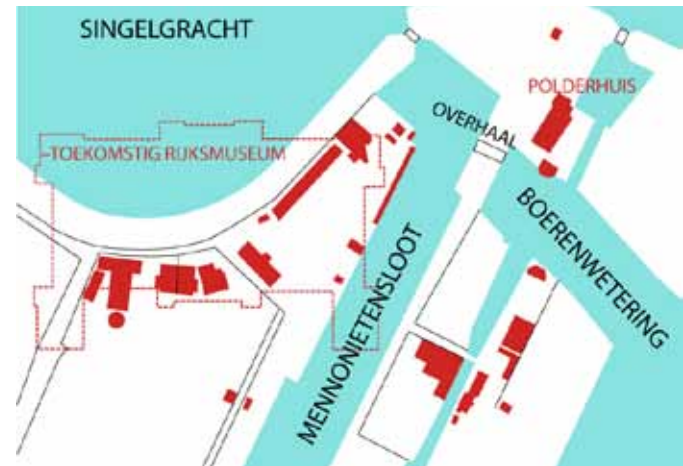

Boven: Kaartje van de Mennonietensloot en de locatie van de zeven molens. Van de tussen 1811 en 1878 afgebrande molens werd alleen De Swaan in 1848 herbouwd maar kreeg een nieuwe naam: de Houthandel. Dit kaartje is een plattegrond van 1900 met daarin een projectie van de Mennonietensloot volgens een kadasterkaart van 1850. De sloot drong even door de grens met Nieuwer-Amstel, zodat de weg die langs die grens gelegd werd (nu de Alexander Boersstraat) ter plaatse een slinger maakte die vandaag nog steeds zichtbaar is.

Rechts: De situatie rond het Polderhuis, sluis en overhaal aan de vooravond van de bouw van het Rijksmuseum. Bebouwing en erfafscheidingen zijn volgens een kadasterkaart. Bolwerk Amstelveen werd geslecht, de Singelgracht genormaliseerd (rechtgetrokken) evenals de Buitensingel, die daarna Stadhouderskade zou heten.

één na, toen in 1848 de Swaan afbrandde werd ze herbouwd als zaagmolen 'de Houthandel'. De Blauwe Calkoen brandde in 1811 volledig af en werd niet herbouwd. De molen was in 1808 gekocht door de molenaar van de naastgelegen Witte Os, die er zijn zoon in zette. 't Aalsmeerder Wapen werd in 1834 afgebroken. De Geelvink brandde in 1859 af, in 1860 de Witte Os en beiden werden niet meer herbouwd. De overige molens waren uiterlijk in 1878 afgebroken om plaats te maken voor de bouw van het Rijksmuseum (zie kaartjes p.6). Zoals te zien is ging dat ook ten koste van diverse bedrijfjes en woonhuizen aan de Buitensingel. Het Polderhuis en de overhaal bleven tot 1924 in tact, toen een nieuwe overhaal bij de Haringvlietstraat gebouwd werd en de Boerenwetering vanaf dat punt stadinwaarts eindelijk op stadspeil gebracht kon worden.

De topografische bijzonderheden van Amsterdams ontwikkeling

○ = elders in de lijst ook al genoemd * = ondersteunend artikel van andere auteur

Middeleeuws Amsterdam

- De cope-ontginning van Amstelland
- Poerte ende Vrihede van Amstelredamme
- De eerste 300 jaar in het bestaan van Amsterdam
- Stadspoorten op de Nieuwendijk
- Is de Nieuwezijds wel gegraven?
- De kop van de Nieuwendijk, een 14^e-eeuwse stadsuitbreiding
- De Boerenwetering en zijn loop door Amsterdam
- Hoe oud is het Damrak als kade langs de Amstel?
- Middeleeuwse kloosters van Amsterdam
- Het Sint Anthonius gasthuis (Leprozenhuis)
- * Het Leprozenhuis te Amsterdam, I. H. van Eeghen 1955
- Het Kartuizerklooster Sint Andries ter Zaliger Haven
- In den Uutersten Nesse bider Amstel; Binnengasthuis
- De metamorfose van die Plaetse tot de Dam
- Amsterdam, van Heren, van bisschoppen en van graven
- Amsterdam, van Hoeken en Kabeljauwen
- Pacificatie, Satisfactie & Alteratie
- Het Papeneiland

Amsterdams nijverheid, handel en transport

- Markten van Amsterdam (locaties door de eeuwen gevolgd)
- * Botermarkt en Kaasplein, Dr. A. Halberstadt 1910
- Beurtvaarders, trekschuiten en overzetveren
- Middeleeuwse bierbrouwerijen in Amsterdam
- Vroege industriegebieden: Stadsrietlanden, Zaagmolensloot, Mennonietensloot, Overtoomsevaart, Kwakerspoel en Zaagmolenbuurt
- * Molens in Stadsrietlanden, Mr. J. H. van den Hoek Ostende
- * Het einde van de korenmolens op de bolwerken aan de Singelgracht, Mr. J.H. van den Hoek Ostende, 1972
- * Precario en Windgeld, Mr. J.H. van den Hoek Ostende, 1969
- Geschiedenis van Rederij J.H. Bergmann
- Geschiedenis van Rederij Boekel
- Geschiedenis van het Leidseplein en Hirsch & Cie
- De geschiedenis van de Haarlemse tram (NZH)
- De geschiedenis van de Waterlandse tram (NHTM)
- Straattypen en standwerkers
- Straathandel
- Stadschroniqueurs in de 17^e en 18^e eeuw
- Topografische tekenaars in Amsterdam

- Topografische fotografen in Amsterdam
- Amsterdamse architecten
- Wereldtentoonstelling van 1883
- Samuel Sarphati, visionair en entrepreneur
- Casino, Musis Sacrum en Huize Bob
- Van Liesveldsche Bijbel tot Beursplein 5: Bible Hotel
- Brouwerij De Hooiberg & Die Port van Cleve
- Nederlandsche Scheepbouw Maatschappij

Amsterdam havenstad

- Zeehaven in beweging, alle locaties tot WOII
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- * Opkomst der Amsterdamse haven, W. H. M. de Fremery
- * Geschiedenis Amsterdamse scheepsbouw, Dr. L. van Nierop
- Van Petroleumhaven tot grootste benzinehaven ter wereld

Stadsuitleg 1578-1596

- De Eerste en Tweede Uitleg 1578-1596
- Rembrandtplein, metamorfose van een onbedoeld plein
- Vlooienburg & Zwanenburg
- De Haarlemmerbuurt, verdeeld over 2e en 3e Uitleg
- De eerste Joodse gemeenten en hun synagogen

Stadsuitleg 1609-1700

- De Derde en Vierde Uitleg 1609-1700
- Die Verheelinghe; geschiedenis van de Leidsegracht
- De Amsterdamse schans en bolwerken
- De Trapjesschans, een nijver stukje Schans
- Westelijke eilanden Bickers-, Prinsen- & Realeneiland
- De vijf grote wagenpleinen
- Het ontstaan van de Jordaan
- Gangen en hoven van de Jordaan
- De vertraagde bebouwing van de Driehoekstraat
- De Plantage, een geslaagde mislukking
- Amstelkerk, noodgebouw met eeuwigheidswaarde

Stadsuitleg 1877-1921

- Annexaties 1877-1921
- Stadsontwikkeling en de politiek
- Spaarndammerbuurt en Zeeheldenbuurt
- Van Smalle Pad tot Planciusstraat
- Het Museumkwartier en de Waskaarsenfabriek
- Stads- en Godshuispolder, een stukje Amsterdam in de polder

- De Da Costabuurt en de Réveilbeweging, Ria Scharn
- * Westerplantsoen in de Zeeheldenbuurt, A.. Huyser
- * De wet kent geen steden, Drs. J. P. Janse, 1992 (annexatie Nieuwer-Amstel)
- * Dorpse straten in de stad, Ph. Spangenberg 1995-1996

Amsterdam-Noord

- Volewijklanden en Buikslooterham, de ruggegraat van Noord
- De geschiedenis van de Waterlandse tram
- * Industrie Buikslooterham door Wim Huissen
- * ENTOS door Wim Huissen
- * ELTA door Wim Huisen
- Nederlandsche Scheepbouw Maatschappij

Verkeersdoorbraken

- Damstraat-Paleisstraat 1865-1914
- Raadhuisstraat 1894-1897
- Vijzelstraat 1917-1935
- Weesperstraat 1959-1969; de Wibaut-as

Amsterdam en het water

- Amsterdams Waterstaat
- Raadselachtige waterwerken
- Sluizen, keringen en duikers in Amsterdam
- Donkeresluis
- Stadsuitleg en de omringende waterschappen en gemeenten
- 't IJ, van getijderekreek via waterwolf tot droogmakerij
- Van open havenfront tot Open Havenfront
- De geschiedenis van de Kostverlorenwetering en de overtoom
- Aanloop tot het Noordzeekanaal, Amsterdam op z'n smalst
- Hoe komt de Mirakelbrug aan z'n naam?

Diversen

- Pakhuis Oostenburg, Fons Baede
- Nieuwe Doelenstraat, Robert Raat
- Regeringsjubileum 1874 Willem III, Paul Graalman

Jaarboeken, enzovoort

- Index quizpagina's 2014 en later, kleinere onderwerpen
- Jaarboek 2015, 50 opstellen over Amsterdamse items
- Jaarboek 2016, 11 opstellen, idem
- Jaarboek 2017, 6 opstellen, idem
- Jaarboek 2018, 8 opstellen, idem
- Jaarboek 2019, 8 opstellen. idem